

Заклучоци и препораки:

Главните забелешки кон нацрт законот се однесуваат на печатените и електронски публикации и барањата за нивна регистрација. Овие одредби треба целосно да се избришат бидејќи нема потреба за регистрирање на таквите публикации згора на тоа што е пропишано во други закони (за даночни и деловни цели) и секакви обврски за регистрација можат да имаат страшен ефект за слободата на медиумите.

- Нацрт-законот е многу долг и комплексен. Тој содржи прашања кои треба да се стават во поинаква форма на инструмент, како подзаконски акти на регулаторот или некој друг пофлексибилен тип на инструмент. Нацрт-законот исто така вклучува премногу различни работи, што го прави тежок за ракување и причинува ризик дека ќе создаде дополнителни ограничувања за некои видови медиуми (посебно печатените и електронски публикации) кои не се потребни во едно демократско општество со слободни медиуми.
- (*Загрижувачки е што*) Нацрт-законот ја замаглува разликата помеѓу саморегулацијата и формалната регулација преку споменување на саморегулација на различни места, со што ја прави задолжителна и го ограничува нејзиниот саморегулачки карактер.
- Во законот не треба да постои дефиниција на новинари и уредници, бидејќи ова може да има ограничувачки ефект и во никој случај не служи на ниедна потребна цел.
- Дефиницијата на медиумски издавач е екстремно широка и исто така вклучува категории коишто не треба да се регулираат на ист или сличен начин како и провајдерите на аудиовизуелни услуги или програмски пакети.
- Дефиницијата на електронски публикации е прекомплексна и ризикува да вклучи премногу типови на веб страни, со што ја ограничува слободата на интернетот.
- Повикувањето на слободата на изразувањето е добро, но можните ограничувања на истата се потенцијално прешироки (*заштита против немири или заштита на морални вредности, кои можат да бидат злоупотребени*) и треба да постои заштитата дека рестрикциите мораат да бидат потребни во едно демократско општество. На ограничувањето на слободата на изразување не треба да се гледа како на вид на дозволена цензура.
- Непотребни повикувања на други закони не само што го прават овој Закон подолг и покомплексен за читање, но исто така и создаваат ризик од неусогласеност и прашања врзани за различно толкување, ако различните закони користат и минимално различни формулации.
- Пристапот до информации не треба да се однесува само за медиумите, но за сите, во општ закон и нема потреба да се повторува во овој Закон.
- Нацрт-законот дава премногу детали за прашања кои треба да бидат дискреционо право на медиумите (на пример за главните и одговорни уредници, за договорите).
- Нацрт-законот изнесува очигледни принципи за општества со демократско владеење на правото. Законот треба да е напишан на начин на кој што тоа што не е забрането е

дозволено како очигледно нешто. Ова го вклучува правото на новинарите да го изразат своето мислење. *(Во одреден контекст, законот не признава дека некои слободи се очигледни во држава со владеење на правото и нема потреба да се повторуваат, како правото на новинар да го изрази своето мислење. Како и многуте повикувања на други закони, вакви непотребни одредби не го прават законот само предолг и прекомплексен, туку и подложен на ризикот на различно толкување)*

- Какви било санкции мораат да се применат на постепен и растечки начин *(прво опомена, потоа можно парична казна, пред да дојде до прашањето за крајна санкција – одземање на дозволата)*, а одземањето на дозволата да биде само крајната санкција во екстремни случаи. Со санкциите треба да управува регулаторот со можност за нивно обжалување на суд, со јасно прецизирање во законот на распределбата на улоги на регулаторот и судовите.
- Ограничувањата за сопственост се многу детални и комплексни и иако можеби имаат позитивна цел во обидот да обезбедат плурализам и да избегнат концентрација, тие поставуваат толку многу ограничувања што во мала земја тоа може да исклучи премногу можни сопственици. Одредбите треба да се упростат.
- Општо земено, правилата за регулаторната агенција се во согласност со европските и меѓународните стандарди, но постапката на назначување има премало вклучување на граѓанското општество. *(Што се однесува до назначувањето на Членовите на Советот, изгледа дека има многу слабо застапување на граѓанското општество. Ако овластените именувачи осигураат дека ќе бидат земени предвид широк дијапазон од кандидати, предложениот систем сепак би можел да биде соодветен, но бидејќи постои ризик Агенцијата да е преблиска до структурите на власта, треба да се воведат задолжителна силна застапеност на граѓанското општество).* Периодот од девет години за членовите на Советот (и осум години за Директорот) е предолг и наместо него треба да се предложи покус период со можност за продолжување за да се дозволи поголема флексибилност. Во преодните одредби не е јасно дали членовите на постоечкиот регулатор можат да бидат членови на новиот регулатор.
- Одредбите за аудиовизуелните медиумски услуги (линеарни и нелинеарни) во најголем дел се во согласност со меѓународните стандарди, бидејќи ја вклучуваат Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги, но иако главно нема приговори кон содржината на одредбите, стилот и овде трпи од претерано деталзирање кое би било подобро да се остави за други форми на акти.
- Важно е координацијата со Агенцијата за електронски комуникации да се изведе едноставно и без преголеми оптеретувања за апликантот.
- Обврските за процентот на национална музика и програми изгледаат претерани.
- Одредбите за јавниот радиодифузен сервис се во согласност со европската и меѓународната најдобра практика, освен потребата за поголемо вклучување на граѓанското општество во постапката за назначување на Советот.
- Радиодифузната такса не треба да се користи за да се финансира регулаторната агенција, а ова треба (делумно) да се изведе преку такса за радиодифузерите. *(Висината на таксата не е јасна и во секој случај треба да се пропише формула, а не зададена одредена сума со цел да се овозможи корекција заради инфлацијата без да треба да се менува законот).*

- Одредбите за надзор и правата доделени за оваа цел се претерани и постои ризик да имаат страшен ефект на медиумите. Надзорот е легитимен и важен, но не треба да биде претеран и треба постепено да биде заменет сè повеќе и повеќе со постапување по поплаки. *(Надзорот мора јасно да постои за да осигури дека критериумите за дозволата и програмските стандарди се почитуваат и не смее да биде или пак да биде перципиран како можно дополнително контролирање на содржината на радиодифузерот. Ова има двоен позитивен ефект бидејќи овозможува постапките да се во согласност со нештата кои ја загрижуваат јавноста и овозможува поголема ефективност бидејќи се користат помалку ресурси. Надзорот опишан тука изгледа како претеран и за тоа како и кога (колку често) се спроведува, како и за тоа како се објаснува во Законот (со многу детали).*

Дополнителни важни поенти од остатокот од текстот:

Вовед:

- Оваа анализа не го анализира процесот на пишување на Законот, иако како општ коментар може да се каже дека максимална транспарентност и партиципативен процес со вистинска можност за заинтересираните страни да придонесат кон законодавниот процес се многу вредни во секоја држава со владеење на правото. Се надеваме дека овој Закон исто така може да добие придобивки од таков инклузивен процес.

Меѓународни стандарди за слободата на медиумите:

Во овој дел се набројуваат деловите на меѓународните инструменти како Универзалната декларација за човековите права, Меѓународната конвенција за граѓански и политички права и Европската декларација за човековите права во кои се дефинира и заштитува правото на слободно изразување и споделување информации и се потсетува дека **Македонија е потписник на споменатите инструменти и со тоа се обврзува на овие одредби, исто како што е и држава учесник во ОБСЕ и се обврзува на правилата за слобода на медиумите на ОБСЕ.**

Општи и заеднички принципи за медиумските издавачи:

- Тоа што е многу загрижувачко е дека во став 10 од член 4, кој содржи забрана на цензура, но ја квалификува оваа забрана преку поврзување со став 3. Ова покажува лошо разбирање за тоа што се ограничувања на слободата на изразувањето: тие не треба да се поистоветат со цензура – цензурата треба да биде забранета без задршка – бидејќи легитимните ограничувања сепак не го даваат правото да се примени процесот познат како цензура како претходно контролирање на публикации, потреба за барање дозвола за одредена содржина пред да се објави итн.
- Што се однесува до став 4 од член 4, тој може да се избрише целосно, бидејќи нештата што ги набројува се претпоставува дека се нелегални според други закони (а поголемиот дел исто така и според меѓународното право) и затоа следи дека е нелегално да се прават такви чинови преку медиуми. Не е потребно да се наведуваат специфично;

ваквото намерно забранување исто така потенцијално би можело да биде злоупотребено за да се ограничи правото на изразувањето.

- Принципите за медиумските издавачи во член 5 се генерално во согласност со меѓународната пракса, иако секогаш постои ризик со термини како „морални вредности“ бидејќи ова за несреќа во многу земји се злоупотребува како начин за да се наметнат одредени вредности на медиумите и да се загушат различните мислења. Ваквите концепти подобро припаѓаат во кодекси на однесување и слични инструменти, каде е можно текстот да биде поаналитичен и поистолкуван.
- **Членот 11 за правото на новинарот да го изрази своето мислење е исто загрижувачки, бидејќи ова треба да биде очигледно. Со тоа што се става во Законот, Законот се чини дека за почетна точка зема дека нештата кои се *дозволени* треба да бидат пропишани, што не е принцип на држава со демократско владеење на правото, каде што сè што не е забрането е дозволено и нема потреба да се кажува тоа. Што го чини член 11 уште позагрижувачки е дека правото на изразување мислења треба да е „во согласност со одредбите пропишани во овој Закон“, со што се посочува дека новинарите всушност НЕ се слободни да ги изразуваат мислењата во секој случај.[...] Најдобро би било да се избрише член 11 целосно. Член 12 исто така треба да се избрише. Повторно, можеби постои добра намера, но членот прави две нешта, а ниедно од нив не е добро. Прво, го лишува саморегулаторниот систем од неговата саморегулаторна природа преку негово инкорпорирање во закон и второ, се вмешува во работните односи, иако тврди дека не го прави тоа.**
- Исто така член 13 би било најдобро да се избрише, бидејќи овие прашања би биле доволно регулирани со законодавство за авторски права, а овде преку правење на слични, но минимално различни одредби постои сериозен ризик од конфузија.
- Член 17 став 7: Ако медиумскиот издавач има обврска согласно Законот, таквата обврска исто така важи и без потсетување, но дури и по потсетување, престрога е казната да се одземе дозволата. Треба да постои постепено наложување на санкции, како прва опомена доколку правниот рок не е испочитуван (наместо потсетување), потоа можеби парична казна комбинирана со нов рок – процес којшто може дури и да се повтори двапати со растечки казни, пред да дојде до прашањето на крајна санкција: одземање на дозвола.
- **Членот 29 за право на реплика е добар, но неговото ставање во ова поглавје е малку зачудувачко. Правото на надомест на штета согласно законот споменато во членот е збунувачко. Не би требало автоматски да постои право на надомест на штета, но бидејќи Членот се повикува на закони, се претпоставува дека постојат некои правила во, на пример, Законот за клевета и дека ова е посочување кон тоа. За слободата на изразувањето е важно да не се добие прелесно монетарна компензација од медиумите, бидејќи во многу случаи правото на реплика може да биде доволно и несреќна околност е ако се случаите на клевета чести. Законот не го изменува Законот за клевета, но со повикување на него во контекстот на право на реплика, дава погрешен впечаток дека двете треба да одат заедно, кога во пракса правото на реплика би требало нормално да биде доволно.**

- Компензацијата (на членовите на Советот) која што им се плаќа треба да биде разумна во однос на обемот на работа која се очекува да ја преземат. Бидејќи ова варира помеѓу државите, не може да се коментира за еден стандарден тип и обем на компензација, но предложената компензација се чини прилично висока.
- Еден проблем во постапката на назначување (на членови на Советот) е што нема постепено назначување, што значи дека сите членови се назначуваат и си заминуваат од функција во исто време, што воопшто не е добро за континуитетот на експертизата и за непречената работа на Советот.

Издавач на печатен медиум и електронски публикации

- Во дел III од ова поглавје се некои од најсериозните примедби против овој Закон. Ова започнува со идејата дека печатените публикации треба да бидат регистрирани (член 52). Не постои причина да се ограничи бројот на печатени публикации и затоа не постои потреба да се прави регистрација или слична постапка за нив. Таквите прашања кои легитимно наложуваат форма на регистрација (како даночни и редовни деловни прашања) ќе се регулираат во општото законодавство. Причините да се интервенира против печатени публикации (како клевета, детска порнографија, повикување на насилство) се регулирани во други закони како Кривичниот законик. Ова не остава причина да се бара посебна регистрација од печатените публикации, бидејќи дури и „мало“ такво барање може да влијае до некој степен кон пречки за публикациите и така да го намали плурализмот и слободата на изразувањето. Згора на тоа, барањето во член 52 не е особено „мало“, туку вклучува прилично голем број потребни информации. Дури и само формалност може да биде ограничувачка и ова има негативен ефект врз слободните медиуми. Член 52 треба да се избрише во целост.

Казнени одредби

- Овие казни треба да се реалистични и непретерани во националниот контекст со одредена флексибилност и простор за дискреција во однос на тоа колку големи казни да се наметнат.